

УДК 352/354:355

Ю. В. Камардіна
К. І. Чинчін

РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглядаються питання розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану, реальні виклики для територіальних громад, які виникли через війну та надаються практичні рекомендації щодо подолання кризових ситуацій в межах територіальних громад. Показано роль органів місцевого самоврядування у вирішенні цих проблем.

У статті досліджуються вже реалізовані заходи щодо організаційно-правової допомоги органами місцевого самоврядування переміщеним особам та розглядаються перспективи подальшого впровадження заходів з питань соціального захисту населення у разі наявності загрози життю чи здоров'ю в умовах воєнного стану.

На підставі проведеного наукового аналізу розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану, авторами висловлюються власні пропозиції спрямовані на забезпечення дії Конституції і законів України, охорони прав і свобод людини і громадянина, забезпечення разом із військовим командуванням впровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадського порядку та безпеки.

Зазначено, що територіальні громади, які стали ефективнішими завдяки муніципальній реформі, демонструють стійкість навіть в умовах війни. Першочерговим завданням місцевої влади є забезпечення життєдіяльності громад, надання необхідної допомоги, налагодження адміністративних послуг.

Наголошено, що територіальні громади в умовах воєнного стану повинні раціонально використовувати наявні фінансові, матеріальні, кадрові та інші ресурси, а також виявляти та залучати їх резерви з метою задоволення поточних потреб, потреб внутрішньо переміщених осіб, розвитку території і військової логістики, формування конкурентоспроможності територіальних громад у майбутньому.

Робиться висновок, що потрібне подальше вдосконалення законодавчої бази і прийняття нових положень, наприклад, щодо розподілу функціонування громад, що знаходяться у зоні бойових дій чи під окупацією, або на території, де бойові дії не ведуться.

Ключові слова: територіальна громада, органи місцевого самоврядування, послуги, соціальні послуги, воєнний стан.

DOI 10.34079/2226-3047-2023-13-25-85-93

Постановка проблеми. Державна значимість захисту населення та територій від військової агресії Російської Федерації зазначена Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 в якому визначено коло питань щодо удосконалення нормативного правового регулювання в галузі забезпечення територіальної захищеності критично важливих і потенційно небезпечних об'єктів. Разом з тим велику відповідальність щодо забезпечення сприяння військовому командуванню у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану було покладено саме на органи місцевого самоврядування, що представляють інтереси відповідних територіальних громад. Саме територіальні громади в прифронтових зонах

перші взяли на себе удар повномасштабної війни. Від обстрілів постраждали та страждають багато сіл, селищ, міст, житлових будівель та цивільної інфраструктури, не говорячи про втрати серед населення. Через це органи місцевого самоврядування зіштовхнулися з багатьма викликами та проблемами воєнного стану.

Безумовно, територіальні громади і далі продовжують функціонувати в рамках визначених повноважень та надавати необхідну допомогу місцевим жителям та біженцям. Завдяки миттєвій реакції з боку державних органів довелось запровадити та здійснити певні заходи, необхідні для оборони та захисту територіальних громад та населення. Але через недостатню готовність держави до війни і досі існують певні проблеми, які намагаються вирішити як на законодавчому, так і на виконавчому рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі питанням розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану приділяють досить багато уваги. Серед таких науковців-управлінців, які займаються розробкою цього питання, можна виокремити: Ю. В. Сорока, Я. П. Павлович-Сенета, Н. Я. Лепіш, А. В. Миколук, Є. Гречівський та ін. У працях перерахованих правознавців аналізуються правові засади та практика функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, розглядаються реальні виклики для територіальних громад, які виникли через війну та надаються практичні рекомендації щодо подолання кризових ситуацій в межах територіальних громад.

Досягнення вказаних вчених, безумовно, не вичерпують той масив досліджень щодо вказаної теми. Ситуація на фронті кожен день змінюється, статус територіальних громад по всій державі також нестабільний, деякі території стають окупованими, деякі знову підіймають український прапор. Через це перед кожною територіальною громадою постають нові виклики та нові проблеми, які вимагають негайного вирішення. Саме тому обрана тема дослідження потребує нового детального розгляду.

Мета статті полягає в аналізуванні розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану а також виявленні проблем функціонування органів місцевого самоврядування в сучасних політичних та економічних реаліях.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняне законодавство сучасної України надає територіальним громадам широкі повноваження в рамках здійснення місцевого самоврядування. Так, Конституція України гарантує територіальним громадам право самостійно вирішувати питання місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування (Конституція України, 1996, ст. 140). До того ж, в рамках здійснення децентралізаційної реформи Кабінетом Міністрів України був затверджений новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня, внаслідок чого сформовано 1469 територіальних громад з високим рівнем інституційної та фінансової автономії. Саме це досягнення в період воєнного стану дало змогу органам місцевого самоврядування відповідних громад миттєво вирішувати надскладні завдання та організувати територіальну оборону місцевого населення.

Проаналізувавши чинне законодавство та наукові праці, слід зазначити, що поняття «територіальна громада» означає природно сформовану сукупність людей, які постійно проживають, працюють або володіють рухомим чи нерухомим майном у межах відповідного села, селища чи міста, що є самостійною адміністративно-територіальною одиницею, сплачують місцеві податки і збори, пов'язані між собою системою стійких зв'язків і можливістю вирішувати питання місцевого значення у сфері соціально-економічного, адміністративного, культурного розвитку, а також є власниками спільного комунального майна, яким територіальна громада розпоряджається на власний розсуд.

Для подальшого розгляду теми важливо також визначитися з тим, які повноваження мають територіальні громади у рамках вирішення питань місцевого

значення. Відповідно до ст. 143 Конституції України територіальні громади безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування:

- а) управляють майном, що є у спільній комунальній власності;
- б) затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання;
- в) забезпечують проведення місцевих референдумів;
- г) затверджують та контролюють місцеві бюджети;
- г) встановлюють місцеві податки і збори;
- д) утворюють, контролюють діяльність, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації та установи;
- е) вирішують інші питання місцевого значення (Конституція України, 1996, ст. 143).

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України значно змінило звичний режим функціонування державних структур, в тому числі органів місцевого самоврядування як найбільш наближеного до громадян рівня публічної адміністрації. Відповідно до п. 19 ст. 92 Конституції виключно законами України визначається правовий режим воєнного стану (Конституція України, 1996, ст. 92). У відповідності з цим Верховна Рада України 12.05.2015 р. прийняла Закон «Про правовий режим воєнного стану», згідно із яким воєнний стан тлумачиться як особливий правовий режим, що вводиться у разі загрози національній безпеці (Закон України № 389-VIII, 2015). Безумовно, російське вторгнення є прямою загрозою національній безпеці та територіальній цілісності нашої держави.

Воєнний стан, як особливий правовий режим, суттєво вплинув на функціонування органів місцевого самоврядування. Територіальні громади перші відчули на собі удар військової агресії та змушені були швидко реагувати на виклики сьогодення, адже ворог обстрілює цивільне населення, житлові будинки, об'єкти критичної інфраструктури, залишає людей без світла, тепла, води. Варто зауважити, що місцеве самоврядування завдяки проведеним децентралізаційним реформам фактично підтвердило спроможність і готовність служити, виконуючи свою місію на користь громадам. Можна побачити, що на територіях України, які зазнали бойових дій, саме представники місцевого самоврядування надали необхідну допомогу цивільному населенню.

Однак, як зазначає голова правління Центру політико-правових реформ Ігор Коліушко, територіальні громади, як і Україна загалом, не були достатньо підготовлені до війни. Мобілізаційні плани, яких вимагало законодавство, практично не реалізовувалися, так як більшість посадових осіб від початку війни не знали, що робити і куди звертатись. Тобто план дій на випадок війни, що повинен бути прописаний в мобілізаційних планах для кожного органу влади, до кінця опрацьований не був, і це викликало багато запитань від представників місцевого самоврядування на початку війни (Перший Західний, 2022).

Але поступово органи державної влади почали реагувати та виправляти прогалини на законодавчому та виконавчому рівнях. Загальна тенденція цих змін була спрямована на посилення керованості у всіх адміністративно-територіальних одиницях. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на час дії воєнного стану Президент може ухвалити рішення про створення на території України тимчасові державні органи — військові адміністрації (Закон України № 389-VIII, 2015, ст. 4). Мета їх створення полягає у забезпеченні дії Конституції і законів України, охорони прав і свобод людини і громадянина, забезпечення разом із військовим командуванням впровадження і здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадського порядку та безпеки. Працівниками таких органів

стають люди, що раніше працювали в державних адміністраціях, військовослужбовці, представники правоохоронних органів та служб цивільного захисту.

Указом Президента України від 24.02.2022 року було створено 24 військових адміністрації по всій території України. Варто зазначити, що військові адміністрації виконують повноваження державних та військових органів влади. На деокупованих територіях України, як наприклад Харківської та Херсонської областей, першочерговим завданням місцевої влади є забезпечення життєдіяльності громад, надання необхідної допомоги, налагодження надання адміністративних послуг. Через те, що органи місцевого самоврядування можуть не мати необхідну кількість голосів для ухвалення необхідних рішень, саме військові адміністрації відновлюють дієздатність звільнених громад (Павлович-Сенета, Лепіш, 2022, с. 213).

Інколи, у визначених в законодавстві випадках, військова адміністрація виконує функції відповідного органу місцевого самоврядування. Це можливо, наприклад, у випадку саморозпуску, самоусунення або просто невиконання повноважень органами місцевого самоврядування.

Тобто в основному військова адміністрація не позбавляє повноважень органів місцевого самоврядування, які продовжують функціонувати далі та активно співпрацюють з військовими адміністраціями та військовим командуванням, а за потреби виконують додаткові повноваження. Такий підхід дозволив в короткий термін організувати оборону населених пунктів, оперативно доносити актуальну інформацію до населення.

Але створення єдиного підходу до розмежування повноважень місцевих рад на всій території України не зовсім відповідає вимогам війни, адже це не дає змоги реагувати на потреби територій, що знаходяться під окупацією, та ускладнює вирішення питань місцевими радами тих територіальних громад, на яких бойові дії не ведуться (Сорока, 2022, с. 20).

Зараз всю територію України можна поділити на три зони:

- а) територіальні громади, на яких бойові дії не ведуться;
- б) територіальні громади, які знаходилися під окупацією та на яких велися бойові дії, але зараз ці території визволили;
- в) територіальні громади, на яких активно ведуться бойові дії та які знаходяться під окупацією.

Очевидно, що виходячи з різної ситуації на вказаних територіях, політика діяльності повинна також враховувати ці особливості. Відповідно, концентрація повноважень від органів місцевого самоврядування до військових адміністрацій повинна підлаштовуватись під реальні події на території громади. Так, наприклад, на прифронтових територіях треба встановити більш жорсткий режим централізованого керівництва для впровадження заходів воєнного стану, ніж на територіях, де не ведуться бойові дії.

На сьогодні Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» не містить положень про розподіл функціонування громад, що знаходяться у зоні бойових дій чи під окупацією, або на території, де бойові дії не ведуться.

Попри активну фазу війни в Україні продовжується законодавча робота щодо налагодження механізмів функціонування органів місцевого самоврядування. Так, Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану». Закон розширює компетенцію сільських, селищних, міських голів та надає їм одноособові повноваження з прийняття рішень щодо:

- а) звільнення земельних ділянок комунальної власності від незаконно розміщених будівельних споруд;

- б) обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій;
- в) демонтажу будівель і споруд, які за результатами обстеження визнані аварійно небезпечними для життя людей;
- г) передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби ЗСУ та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану;
- г) створення установ для надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- д) боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями;
- е) поводження з небезпечними відходами (Закон України № 2259-IX, 2022).

Важливо розглянути зміни повноважень органів місцевого самоврядування у податковій сфері. 24.03.2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану». Відповідно до цього Закону у період дії воєнного стану тимчасово не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за об'єкти житлової нерухомості, в тому числі їх частки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях та за об'єкти житлової нерухомості, що стали непридатними для проживання у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації (Закон України № 2142-IX, 2022).

Також відбулися зміни у сфері надання соціальних послуг органами місцевого самоврядування. Зокрема, 14.04.2022 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях». Відповідно до цього Закону місцеві структурні підрозділи з питань соціального захисту населення мають право самостійно приймати рішення щодо надання екстрено соціальних послуг у разі наявності загрози життю чи здоров'ю в умовах воєнного стану. Серед таких послуг можна назвати консультування, надання притулку, натуральна допомога, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, транспортні послуги тощо (Закон України № 2193-IX, 2022).

Одним із викликів для органів місцевого самоврядування стала робота із внутрішньо переміщеними особами. Особливо це стосується найбільш спокійних регіонів біля кордону із Польщею, Угорщиною, Румунією, Молдовою, Словаччиною. Для ефективного налагодження роботи із зазначеними особами було забезпечено реєстрацію відповідного статусу ВПО, видачу довідок, розміщення та роздачу гуманітарної допомоги, оформлення виплат тощо.

Окремої уваги потребує питання функціонування органів місцевого самоврядування територіальних громад, що опинилися під окупацією. Міністерство реінтеграції наказом від 17.11.2022 р. затвердило оновлений перелік територіальних громад, що розташовані в районі проведення бойових дій, або які перебувають в оточенні чи під окупацією (МінРеінтеграції, 2022). Це територіальні громади Донецької (66), Харківської (56), Дніпропетровської (10), Луганської (37), Запорізької (64), Херсонської (49), Миколаївської (26), Сумської (19), Чернігівської (4) областей. Загалом у переліку 331 громада.

Для роз'яснення конкретного алгоритму дій в умовах окупації Офіс підтримки реформи децентралізації Мінрегіону ініціював створення спеціальної правової групи, яка підготувала роз'яснення щодо можливих дій і рішень в умовах окупації. Так, наприклад, органам місцевого самоврядування тимчасово окупованих територій рекомендується проаналізувати інформацію, яка розміщена на їх офіційних ресурсах та закрити доступ до тих даних, які ворог може використати (містобудівна документація, дані земельних ділянок тощо) (Децентралізація, 2022).

Ще одним вагомим досягненням територіальних громад, які опинилися під окупацією, стала організація центрів підтримки для переселенців з окупованих територій. Одним із прикладів такої громади є Маріупольська міська рада. Маріуполь став одним із епіцентрів подій на початку війни, жодне місто не зазнало стільки руйнувань і втрат під час блокади. Міський голова Маріуполя Вадим Бойченко організував мережу центрів підтримки маріупольцям «Я-Маріуполь» по всій території України. В таких центрах люди мають змогу отримати гуманітарну, юридичну, медичну та психологічну підтримку. Центри «Я-Маріуполь» об'єднують волонтерів, міжнародних партнерів, представників бізнесу, юристів задля однієї мети — повернення маріупольців до життя.

Варто також зазначити позитивну практику підтримки органами місцевого самоврядування різноманітних ініціатив від громадських організацій, волонтерських організацій, громадських проєктів, метою яких є всебічна підтримка життєдіяльності громад в умовах воєнного стану. Такими ініціативами є, наприклад, проєкт «Сади Перемоги», що спрямований на ефективне використання українцями та громадами доступних земельних ділянок і спрямування всіх ресурсів на вирощування різноманітних харчових продуктів задля недопущення продовольчої кризи в Україні. Також сюди варто віднести програму «Будуємо Україну Разом», за якою українські волонтери долучаються до відбудови зруйнованих чи пошкоджених від військових дій будівель.

Зростає підтримка українських колег від органів місцевого самоврядування інших країн-союзників. Так, за ініціативи Ради Європи була створена онлайн платформа для підтримки українських міст Cities4Cities, за допомогою якої проводиться збір потреб та пропозицій від органів місцевого самоврядування та здійснюється ефективна допомога задля їх вирішення.

Висновки. За час повномасштабної війни на території України органи місцевого самоврядування всіх територіальних громад показали достатньо високий рівень згуртованості та миттєвого реагування на виклики сьогодення. Всебічна співпраця з військовими адміністраціями, громадськими організаціями та волонтерами допомагає органам місцевого самоврядування швидко організувати територіальну оборону, надавати необхідну допомогу місцевому населенню, ліквідувати наслідки обстрілів та підтримувати життєдіяльність територіальних громад. В основному такі позитивні показники, незважаючи на те, що країна в повній мірі не була готова до війни, стали можливими завдяки вдало проведеній у 2014–2021 роках децентралізаційній реформі, яка значно розширила повноваження місцевих органів щодо вирішення питань місцевого значення.

Органи законодавчої та виконавчої влади в рамках своєї компетенції досі продовжують забезпечувати належне функціонування органів місцевого самоврядування. Приймаються нові закони, постанови, укази, розпорядження щодо правового регулювання питань територіальних громад. Але потрібне подальше вдосконалення законодавчої бази і прийняття нових положень, наприклад, щодо розподілу функціонування громад, що знаходяться у зоні бойових дій чи під окупацією, або на території, де бойові дії не ведуться.

Бібліографічний список

Децентралізація, 2022. *Органам місцевого самоврядування радять закрити інформацію на час війни* [online] Доступно: <https://decentralization.gov.ua/news/14615> (дата звернення 15.01.2023 р.).

Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її

- місцевостях від 14.04.2022 № 2193-ІХ. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20>> (дата звернення 13.01.2023 р.).
- Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану від 12.05.2022 № 2259-ІХ. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20> (дата звернення 13.01.2023 р.).
- Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану від 24.03.2022 № 2142-ІХ. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20> (дата звернення 13.01.2023 р.).
- Закон України Про правовий режим воєнного стану від 12.05.2015 № 389-VIII. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>> (дата звернення 11.01.2023 р.).
- Конституція України*: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* [online] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 11.01.2023 р.).
- МінРеінтеграції, 2022. *Оновлено актуальний перелік громад у районах бойових дій, на ТОТ і тих, що в оточенні* (станом на 10.11.2022 р.). [online] Доступно: <<https://minre.gov.ua/news/onovleno-aktualnyu-perelik-gromad-u-rayonah-boyovyh-diy-na-tot-i-tyh-shcho-v-otochenni-3>> (дата звернення 14.01.2023 р.).
- Павлович-Сенета, Я. П. та Лепіш, Н. Я., 2022. Територіальні громади в умовах воєнного стану в Україні: адміністративно-правове забезпечення та особливості функціонування. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 4, с. 209–214. Ужгород: Ужгородський національний університет.
- Перший Західний, 2022. Місцеве самоврядування в умовах воєнного стану. Розмова з Ігорем Коліушком [Відео] Доступно: <<https://www.youtube.com/watch?v=5ak-Hf6-rUQ>> (дата звернення 12.01.2023 р.).
- Сорока, Ю. В., 2022. *Місцеве самоврядування в умовах воєнного стану: досвід України 2022 року* : Магістерська робота (281 «Публічне управління та адміністрування»). Український католицький університет. Кафедра державного управління; Наук. кер.: к.ю.н. Городиський І. 69 с. Львів : УКУ.

References

- Detsentralizatsiia, 2022. *Orhanam mistsevoho samovriaduvannia radiat zakryty informatsiui na chas viiny. [Local self-government bodies are advised to close information during the war]*. [online] Available at: <<https://decentralization.gov.ua/news/14615>> (Accessed 15.01.2023). (in Ukraine).
- Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: the law dated June 28, 1996]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (Accessed 11.01.2023) (in Ukraine).
- MinReintehratsii, 2022. *Onovleno aktualnyi perelik hromad u raionakh boiovykh dii, na TOT i tykh, shcho v otochenni* (stanom na 10.11.2022). [Updated the current list of communities in the areas of hostilities, on the TOT and those in the surrounding area] [online] Available at: <<https://minre.gov.ua/news/onovleno-aktualnyu-perelik-gromad-u-rayonah-boyovyh-diy-na-tot-i-tyh-shcho-v-otochenni-3>> (Accessed 14.01.2023) (in Ukraine).
- Pavlovych-Seneta, Ya. P. and Lepish, N. Ya., 2022. *Terytorialni hromady v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: administratyvno-pravove zabezpechennia ta osoblyvosti funktsionuvannia*. [Territorial communities in the conditions of martial law in Ukraine:

- administrative and legal support and peculiarities of functioning]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, 4, p. 209–214. Uzhhorod: Uzhhorodskiyi natsionalnyi universytet. (in Ukraine).
- Pershyi Zakhidnyi, 2022. Mistseve samovriaduvannya v umovakh voiennoho stanu. Rozмова z Ihorem Koliushkom [Local self-government under martial law. A conversation with Ihor Koliushko] [Video] Available at: <<https://www.youtube.com/watch?v=5ak-Hf6-pUQ>> (Accessed 12.01.2023) (in Ukraine).
- Soroka, Yu.V., 2022. *Mistseve samovriaduvannya v umovakh voiennoho stanu: dosvid Ukrainy 2022 roku. [Local self-government under martial law: the experience of Ukraine in 2022.]*. Mahisterska robota (281 «Publichne upravlinnia ta administruvannya»). Ukrainskiyi katolytskyi universytet. Kafedra derzhavnoho upravlinnia; Nauk. ker.: k.iu.n. Horodyskyyi I. 69 s. Lviv : UKU. (in Ukraine).
- Zakon Ukrainy Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu vid 12.05.2015 № 389-VIII [Law of Ukraine On the Legal Regime of Martial Law dated May 12, 2015 No. 389-VIII]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>> (Accessed 11.01.2023) (in Ukraine).
- Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo funktsionuvannya derzhavnoi sluzhby ta mistsevoho samovriaduvannya u period dii voiennoho stanu vid 12.05.2022 № 2259-IX [The Law of Ukraine On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Functioning of the Civil Service and Local Self-Government during the Period of Martial Law dated May 12, 2022 No. 2259-IX]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20>> (Accessed 13.01.2023) (in Ukraine).
- Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo nadannia sotsialnykh posluh u razi vvedennia nadzvychainoho abo voiennoho stanu v Ukraini abo okremykh yii mistsevostiakh vid 14.04.2022 № 2193-IX [Law of Ukraine On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Provision of Social Services in the Event of a State of Emergency or Martial Law in Ukraine or Some of Its Localities dated 04/14/2022 No. 2193-IX]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20>> (Accessed 13.01.2023) (in Ukraine).
- Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia zakonodavstva na period dii voiennoho stanu vid 24.03.2022 № 2142-IX [Law of Ukraine On Amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the improvement of legislation for the period of martial law of March 24, 2022 No. 2142-IX]. *Verkhovna Rada Ukrainy* [online] Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20>> (Accessed 13.01.2023) (in Ukraine).

Стаття надійшла до редакції 08.05.2023

Y. Kamardina
K. Chinchin

DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The article examines the development of territorial communities in the conditions of martial law, real challenges for territorial communities that have arisen due to the war, and

provides practical recommendations for overcoming crisis situations within territorial communities. The role of local self-government bodies in solving these problems is shown.

The article examines already implemented measures regarding organizational and legal assistance by local self-government bodies to displaced persons and considers the prospects of further implementation of measures on social protection of the population in the event of a threat to life or health under martial law.

On the basis of the conducted scientific analysis of the development of territorial communities under martial law, the authors express their own proposals aimed at ensuring the operation of the Constitution and laws of Ukraine, protecting the rights and freedoms of man and citizen, ensuring, together with the military command, the implementation and implementation of measures of the legal regime of martial law, defense, civil protection, public order and security.

It is noted that the territorial communities, which have become more efficient thanks to the municipal reform, demonstrate stability even in war conditions. The primary task of local authorities is to ensure the livelihood of communities, provide the necessary assistance, and establish administrative services.

It was emphasized that territorial communities under martial law must rationally use available financial, material, personnel and other resources, as well as identify and attract their reserves in order to meet current needs, the needs of internally displaced persons, the development of the territory and military logistics, and the formation of the competitiveness of territorial communities in future.

It is concluded that there is a need for further improvement of the legislative framework and the adoption of new provisions, for example, regarding the distribution of the functioning of communities located in the war zone or under occupation, or in the territory where hostilities are not taking place.

Keywords: *territorial community, local self-government bodies, services, social services, martial law.*